

Araştırma

YALNIZLIK VE SOSYAL MEMNUNİYETSİZLİK ÖLÇEĞİ'NİN 60-72 AYLIK TÜRK ÇOCUKLARINA UYARLANMASI

Adaptation of the Loneliness and Social Dissatisfaction Scale to 60-72 Month Old Turkish Children

Zeliha YAZICI*
Veli DUYAN**
Selahattin GELBAL***

*Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü,
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
**Prof. Dr., Ankara Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi,
Sosyal Hizmet Bölümü
***Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

ÖZET

Sosyal gelişim okul öncesi yıllarda büyük önem taşımakta ve bu yıllarda çocuklar daha sonraki yaşantılarına temel oluşturacak pek çok sosyal beceri kazanmaktadırlar. Çocu-

ğun sosyalleşmesinde akranların rolü büyüktür. Okul öncesi dönemdeki çocukların akran ilişkilerinde yaşadığı sorunlar genellikle ebeveyn veya öğretmenler tarafından değerlendirilmekte ya da gözlem tekniği kullanılmaktadır. Alanda, çocuğun akran ilişkilerine dayalı olarak yaşadığı yalnızlığı ve sosyal ilişkilerindeki memnuniyet düzeyini kendi değerlendirmelerine dayalı olarak ölçen bir ölçme aracı bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada Cassidy ve Asher (1992) tarafından geliştirilen Loneliness and Social Dissatisfaction Questionnaire (Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği)'nin 60-72 aylar arasındaki Türk çocuklarına uyarlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla ölçek 60-72 aylar arasındaki 297 (kız: 139, erkek: 158) çocuğa uygulanmıştır. Veriler üzerinden temel bileşenler analizi yöntemi ile faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçme aracınının 15 maddeden oluşan, tek boyutlu bir yapı sergilediği anlaşılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.759, test-tekrar test yöntemi ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0.849 olarak hesaplanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi çocuk, yalnızlık, sosyal memnuniyetsizlik, ölçek uyarlama

ABSTRACT

Social development is an important issue in pre-school period and in these years children gain lots of social skills which provide a basis for future experiences. The peers have a vital role in child's socialization. The problems that the children who are in pre-school period have in peer relations are generally evaluated by parents or teachers or observation technique is used. In the field, there isn't any evaluation tool which evaluates the child's loneliness and pleasure level in social relations according to its own assessment. Because of this in this study adaptation of Loneliness and Social Dissatisfaction Scale which was developed by Cassidy and Asher

(1992) to 60-72 months old Turkish children is aimed. With this aim the scale was applied to 297 children (girl:139, boy:158) who are between 60-72 months. On the basis of that data factor analysis was done by using components analysis method. According to factor analysis result it was found that evaluation tool is unidimensional and formed by 15 items. The inner coefficient of consistence of the scale is 0.759, the reliability of co-efficient is 0.849 that was calculated by test-retest method.

Key Words: *Preschool child, loneliness, social dissatisfaction, scale adaptation*

GİRİŞ

Erken çocukluk yılları bireyin kendisine, başkalarına ve tüm dünyaya karşı olumlu ya da olumsuz duygularının olduğu en önemli dönemdir. Bu dönemdeki duygusal özellikler sosyal ilişkiler üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir (Trawick-Smith, 2013:296). Duygusal açıdan sağlıklı çocukların hem akranlarıyla, hem de yetişkinlerle olumlu ilişkiler kurduğu birçok araştırma ile kanıtlanmıştır (Fabes ve diğ., 200: 908; McElwain diğ., 2007). Erken çocukluk yıllarında akranla kurulan ilişkiler ve sosyal beceriler sonraki yaşamda genel mutluluk ve ruh sağlığının en önemli göstergeleridir (Ladd, 2006:822). Bu yıllarda bazı çocuklar arkadaş edinme, oyun arkadaşları tarafından kabul edilme ve saygı görmede oldukça başarılı iken, bazıları akranlarıyla etkileşime girmede problem yaşayabilmektedir

Yalnızlık; “üzücü ya da acı verici bir tecrit hissi, birliktelik, temas ya da yakınlıktan yoksunluk ya da bunlara özlem duymayla ilişkili olarak yalnız olma, başkalarıyla bağı kopmuş ya da

mesafeli olma durumu” olarak tanımlanmaktadır (Parkhurst ve Hopmeyer, 1999:58). Benzer şekilde, pek çok araştırmacı sosyal ilişkilerin nitel ve nicel yönlerinde fark edilen bozukluklar ve beraberinde gelen duygusal rahatsızlıkların ortaya çıkardığı sıkıntıların her yaş dönemindeki bireyleri etkileyen sosyal ve duygusal bir problem olabileceği noktasına vurgu yaparak, özellikle erken çocukluk yıllarında yalnızlık düzeyinin incelenmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Asher ve diğ., 1984: 1461; Asher ve Wheeler, 1985:1456; Cassidy ve Asher, 1992:355; Page ve diğ., 1994:109; Margalit ve Efrati, 1996:70; Margalit, 1998:175; Pavri ve Monda-Amaya, 2000:26; Asher ve Paquette, 2003:76; Han ve Choi, 2006:540; Jobe ve White, 2007:1480; Bakkaloğlu, 2010:335; Margalit, 2010:37). Erken çocukluk döneminde akran ilişkileri üzerine yapılan çalışmalarda özellikle akranları tarafından dışlanan çocukların yalnızlık duygusuna kapıldığı vurgulanmaktadır (Asher ve diğ., 1984: 1462; Asher ve Wheeler, 1985:1455; Cassidy ve Asher, 1992:356; Parkhurst ve Asher, 1992:240; Yu ve diğ., 2005:325). Sanderson ve Seagal (1995:562) de akranları tarafından dışlanan çocukların ihmal edilmiş çocuklardan daha yalnız olduklarını vurgulamaktadır.

Bireylerin gruplara katılma, yakın ilişkiler kurma gibi temel ihtiyaçları vardır. Erken çocukluk döneminden itibaren sosyal ihtiyaçların karşılanmaması durumunda ne gibi sonuçların oluşabileceğinin incelenmesi gerekmektedir. Son otuz yıldır çocukların akran ilişkilerindeki zorlukları gelişimsel ve çocuk klinik psikolojisi çalışmalarının odak noktalarından biri haline gelerek çocukların sosyal hayatlarının içsel, öznel

ve duygusal yönlerine önem verilmeye başlanmıştır (Rubin ve diğ., 1998:620).

Çocuklarda sosyal yalnızlık ve memnuniyetsizlik düzeyinin değerlendirilmesine yönelik ölçüm araçları incelendiğinde; 1980'lerin ortasında çocuklarda yalnızlıkla ilgili çeşitli ölçeklerin geliştirildiği ve kullanıldığı görülmektedir (Asher ve diğ., 1984:1458; Marcoen ve Brumagne, 1985:335). Çocukların yalnızlık düzeyi ve akran ilişkileri çalışmalarında en çok kullanılan ölçme aracı Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği (Loneliness and Social Dissatisfaction Scale)'dir. Ölçeğin orijinali ilk olarak 3. sınıftan 6. sınıfa kadar olan çocuklarda kullanılmıştır (Asher ve diğ., 1984:1458). Daha sonrasında ise ölçeğin Cassidy ve Asher, (1992:352) tarafından 5-7 yaş çocuklar için (okul öncesi ve birinci sınıf), Parkhurst ve Asher (1992:238) tarafından ortaokul çocukları için Williams ve Asher (1992:373) tarafından 8-11 yaşlarındaki hafif zihinsel engeli olan çocuklar için, Vellymalay (2010:170) tarafından da 6 yaş çocukları için uyarlanmış olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönemindeki çocuklarda yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizliğin değerlendirilmesinin pek çok amaca hizmet edebileceği düşünülmektedir. Çocukluğun ilk yıllarında görülen yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik, okul öncesi ve temel eğitimdeki sosyal ve akademik başarıda ciddi problemlere sebep olabilirken, aynı zamanda ileriki yaşamdaki sosyal ve duygusal uyum düzeyleriyle ilgili ciddi bir ölçüt de olabilmektedir (Asher ve diğ., 1984:1457). Rastlantısal olarak yalnızlıkla ilgili zaman içinde tekrarlayan değerlendirmeler yalnızlık duygusunun 10 haftalık bir süreçte ($r=.66$) ve hatta bir yılda ($r=.56$)

oldukça istikrarlı bir biçimde devam ettiğini göstermektedir. Belirtilen ilişki katsayısının büyüklüğü, yalnızlık çeken çocukların ileride de yalnızlık çekmelerinin muhtemel olduğunu öngörmekte ve yalnızlıkla ilgili bir tutarsızlığın varlığının, yalnızlığın kronik olmasının yanı sıra, durumsal olabileceği varsayımını da güçlendirmektedir (Renshaw ve Brown, 1993:1277; Asher ve Gazelle, 1999:19).

Çocukların sosyal ve duygusal yaşamlarıyla ilgili birçok araştırma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Ancak okul öncesi dönemdeki çocukların yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik düzeyleri konusunda alanda yapılmış fazla çalışmaya rastlanılmamaktadır. Bu nedenle bu tür çalışmaların değerlendirilmesi amacıyla kullanılacak olan yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik ölçeğinin alana kazandırılması Türk çocuklarının da ileriki yaşamını etkileyecek olan yalnızlık ve memnuniyetsizliğin erken çocukluk döneminden itibaren belirlenmesine yardımcı olabilir. Çocukların akranlarıyla ilişkilerinde memnuniyetsiz olup olmadıklarının saptanması ve duygularının değerlendirilmesi müdahale programlarına katılması gereken çocukların belirlenmesine yardımcı olabilir. Çocukların sosyal ilişkilerinin değerlendirilmesi, gözlem ya da yetişkin değerlendirmelerine dayalı olarak yapılmakta olduğundan özellikle çocuğun kendisini değerlendirmesine dayalı çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuklardaki yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik düzeyleri hakkında değerlendirmeler yapılırken çocuğun sosyal ortamındaki anne-baba ya da öğretmen gibi gözlemcilerden elde edilen verilerin yanında çocuğun kendisini değerlendirmesine yönelik

verilerinde göz önünde bulundurulması çalışmaların daha kapsamlı olmasına olanak tanıyacaktır. Ayrıca, çocuğun kendi bakış açısıyla ilgili veriler, sosyal beceri eğitiminin çocukların yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik duygularını azaltıp azaltmadığının değerlendirilmesinde ve müdahale çabalarının çocukların eğitim öncesindeki duygularında işlev olarak fark oluşturacak biçimde başarılı olup olmadığının belirlenmesinde kullanışlı olabilir.

Sıralanan nedenlerden dolayı erken çocukluk eğitiminde tüm diğer gelişim alanlarında olduğu gibi sosyal gelişim boyutunda da çocukların sosyal yalnızlık ve memnuniyetsizlik düzeyinin değerlendirilmesine yönelik geçerlik ve güvenilirlik özelliği taşıyan ölçme araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Cassidy ve Asher (1992) tarafından geliştirilen Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği (Loneliness and Social Dissatisfaction Questionnaire) 60-72 aylık çocukların yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik düzeyini değerlendirmeye olanak sağlayacaktır. Türkiye'de 60-72 aylık çocukların yalnızlık ve sosyal memnuniyetsizlik düzeyini güvenilir ve geçerli bir biçimde ortaya koyacak, çocuğun kendi kendini değerlendirmesine olanak tanıyan bir ölçme aracına gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği'nin Türkçe uyarlamasının bu gereksinimi büyük ölçüde karşılayacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı Cassidy ve Asher (1992) tarafından geliştirilmiş olan Loneliness and Social Dissatisfaction Scale (Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği)'ni 60-72 aylar arasındaki Türk çocuklarına uyarlamaktır.

Çalışma Grubu

Antalya İli Merkez İlçelerine bağlı ilköğretim okullarına bağlı beş anasınıfı ve beş bağımsız anaokulundan 60-72 aylar arasında toplam 297 çocuk araştırmaya dâhil edilmiştir. Öncelikle ilköğretim okulu ve bağımsız anaokullarının yönetiminden izin alınmıştır. Daha sonra her okulun veli toplantısında ebeveynlerle görüşülmüş (çoğunlukla anneleri) ve ebeveynlerden sözlü izin alınmıştır. Çocuklarla yapılan uygulama öncesinde her çocuğa kısa uygulama ile ilgili bir bilgi verilmiştir. Çocuklarla yapılan görüşmeler birinci araştırmacı ve üç yüksek lisans öğrencisi tarafından gerçekleştirilmiş olup, her bir görüşme 15-20 dakika sürmüştür. Ebeveynlerin tamamı izin vermiş olmakla birlikte araştırmaya katılmayı istemeyen ya da görüşme sürecinde sıkılma, dikkat dağınıklığı ve cevap vermeme gibi nedenlerle 36 çocuk araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Sonuçta ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik çalışması tamamı 60-72 aylar arasındaki 297 çocuktan elde edilen veriler temel alınarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1'de Yalnızlık ve Sosyal Memnuniyetsizlik Ölçeği'nin uyarlama çalışmasına katılan 60-72 aylar arasındaki çocukların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere uyarlama çalışması 60-72 aylar arasındaki çocuklar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çocukların %46,8'i (n=139) kadın ve %53,2'i (n=158) erkektir. Çocukların beşte dördü çekirdek (%81,8), yedide biri geniş (%13,1) ve çok az bir bölümü (%5,1) de tek ebeveynli ailelerde yaşamakta olup; genelde tek çocuktur (%38,7) ya da bir kardeşi (%37,6) vardır.